

Position paper flexibilisering

De studentenpopulatie van de Nederlandse universiteiten is de afgelopen decennia steeds diverser geworden. We zien studenten met uiteenlopende achtergronden (leeftijd, vooropleiding, werkervaring, nationaliteit, etc.), verschillende wensen (leerstijl, leertempo, etc.) en diverse ambities (een brede academische basis leggen, verdiepen rond één thema, etc.). Al die verschillende studenten op dezelfde manier hetzelfde programma laten doorlopen, is niet bevorderlijk voor de studieresultaten en het studentenwelzijn. Universiteiten maken daarom werk van flexibilisering van het onderwijs: studenten krijgen meer ruimte om te kiezen wat ze studeren, hoe ze studeren, wanneer ze studeren en waar ze studeren. Flexibilisering maakt het onderwijs toegankelijker: het stelt alle groepen studenten in staat wetenschappelijk onderwijs te volgen op een manier die bij hen past. Bovendien geeft flexibilisering studenten meer gelegenheid om een programma op maat samen te stellen, dat beter past bij hun leerdoelen.

“Wordt de universiteit dan een supermarkt waarin iedereen zelf zijn eigen diploma bij elkaar shopt?”
Nee, zeker niet. De huidige systematiek van bachelor- en masteropleidingen blijft bestaan, maar daarbinnen ontstaat wel meer ruimte. En het type flexibilisering en de mate van flexibilisering zullen verschillen per universiteit, faculteit, opleiding en groep studenten. Zo ligt het voor de hand dat het onderwijs voor professionals en het masteronderwijs meer flexibiliteit kennen dan het eerste jaar van een bacheloropleiding. Dit neemt niet weg dat meer studenten meer ruimte zullen krijgen om hun eigen keuzes te maken.

De universiteiten gaan de komende jaren, onder meer in het Npuls-programma¹, met een aantal zaken aan de slag om het systeem flexibeler in te richten. Zo gaan universiteiten delen van hun aanbod opener en toegankelijker maken voor studenten van andere instellingen. Ook gaan universiteiten één digitale identiteit realiseren voor studenten die zij bij alle instellingen kunnen gebruiken voor inschrijving en uitwisseling van studieresultaten (eduID). Bovendien willen universiteiten, ook in universitaire allianties, de student, diens leerpad en de beoogde leeruitkomsten steeds meer centraal stellen in de manier waarop het onderwijs is georganiseerd.

De gewenste transitie is echter niet haalbaar binnen de huidige kaders. De universiteiten hebben daarom drie zaken nodig van de overheid:

1. Modernisering van de WHW
2. Wettelijke verankering van microcredentials
3. Flexibilisering faciliteren in het bekostigingsmodel

Vormen van flexibilisering

- Inhoud: studenten krijgen extra ruimte om te kiezen wat ze willen studeren. Bijvoorbeeld door meer vrije keuzeruimte binnen opleidingen.
- Onderwijseenheid: studenten kunnen zich inschrijven voor een volledige bachelor of master, maar bijvoorbeeld ook voor één vak of één module die leidt tot een microcredential.
- Vorm: studenten krijgen de ruimte om op verschillende manieren de leeruitkomsten van een vak te realiseren. Bijvoorbeeld door het reguliere traject van werkgroepen en opdrachten te vervangen door een project tijdens een stage.
- Instelling: studenten worden beter gefaciliteerd om onderwijs aan verschillende instellingen (binnen en buiten Nederland) te volgen en te combineren.
- Plaats: studenten krijgen meer mogelijkheden om zelf te bepalen waar ze leren, bijvoorbeeld dankzij online onderwijs.
- Tijd: studenten krijgen meer ruimte om zelf te bepalen wanneer ze leren, bijvoorbeeld dankzij de mogelijkheid om opgenomen colleges terug te kijken.
- Tempo: studenten krijgen meer ruimte om te kiezen in welk tempo ze hun studie voltooien.

¹ Zie npuls.nl voor meer informatie over dit groeifondsprogramma.

1. Modernisering van de WHW

Veel bepalingen uit de WHW dateren uit de jaren '80. Een tijd waarin er van digitaal onderwijs nog geen sprake was, net zo min als van Europese universitaire allianties. De wetgeving gaat primair uit van onderwijs dat strak georganiseerd is langs de lijnen van vooraf gedefinieerde opleidingsprogramma's die volledig, lineair en op één plek worden gevolgd door studenten. De universiteiten pleiten voor een modernisering van de WHW. Dit betekent bijvoorbeeld:

- Aanpassing van het vestigingsplaatsbeginsel. In de WHW is vastgelegd dat opleidingen verzorgd moeten worden in de gemeente waar de opleiding is gevestigd. Een dergelijke bepaling houdt geen rekening met de toename van digitaal onderwijs en de steeds groter wordende groep studenten die gebruik maakt van de mogelijkheid bij verschillende instellingen onderwijs te volgen.
- Invoering van instellingsaccreditatie. Het huidige stelsel van opleidingsaccreditatie stimuleert universiteiten om het volledige onderwijsprogramma vooraf zoveel mogelijk vast te leggen. Daardoor is het lastig een grotere diversiteit aan leerpaden mogelijk te maken. In een stelsel van instellingsaccreditatie ontstaat er meer ruimte om het onderwijs flexibeler in te richten, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit(zorg).
- Modernisering van het macrodoelmatigheidsstelsel. Dit stelsel gaat nu uit van vaste onderwijsprogramma's waarbij vooraf 'vaststaat' welk werk studenten na hun studie gaan doen. Dit past niet bij een realiteit waarin studenten steeds meer flexibelere leerpaden bewandelen binnen opleidingen. En het past ook niet bij de vraag naar meer wendbare multidisciplinaire opleidingen, die direct aangepast kunnen worden met het oog op de snel veranderende arbeidsmarkt en maatschappelijke behoeften.²

2. Wettelijke verankering van microcredentials

In het wetenschappelijk onderwijs kennen we nu enkel het bachelordiploma (180ec) en masterdiploma (minimaal 60ec). Een steeds grotere groep professionals wil ook na het succesvol afronden van kleinere onderwijseenheden met een betrouwbaar certificaat (een microcredential) kunnen aantonen wat ze weten, kunnen en begrijpen. Zo'n erkenbaar en herkenbaar certificaat is ook waardevol voor initiële studenten die een kleinere onderwijseenheid afronden die geen onderdeel vormt van een afgeronde (of nog af te ronden) bachelor- of masteropleiding. Het wettelijk reguleren van de microcredential, op basis van een Europees afgesproken kader, is van groot belang: het geeft een impuls aan leven lang ontwikkelen, stimuleert onderwijsinstellingen om daarvoor geschikt onderwijs in kleinere eenheden aan te bieden, en maakt het voor werkgevers inzichtelijker wat (potentiële) medewerkers kennen en kunnen. Door in de wet eisen te stellen aan de verstrekking van microcredentials, bijvoorbeeld op het gebied van kwaliteitszorg, studieomvang en niveau-aanduiding, kunnen studenten en werkgevers vertrouwen op de maatschappelijke waarde van een microcredential. Uitgangspunt van de universiteiten is dat de microcredential een eigenstandig certificaat wordt: het wordt in principe niet mogelijk ook nog een bachelor- of masterdiploma te behalen op basis van een zelf geselecteerd pakket van microcredentials.

3. Flexibilisering faciliteren in het bekostigingsmodel

Het huidige bekostigingsmodel vormt een rem op de gewenste flexibilisering van het onderwijs. Het model gaat er immers van uit dat studenten aan één instelling hun volledige opleiding voltooien binnen de nominale studieduur. In het bekostigingsmodel wordt er bijvoorbeeld geen rekening mee gehouden dat studenten onderwijs volgen op verschillende instellingen of willen variëren in het tempo waarin ze een studie volgen. Universiteiten die nauw samenwerken proberen dergelijke gebreken nu te ondervangen, bijvoorbeeld door te werken met onderlinge verrekening voor studenten die vakken aan verschillende instellingen volgen. Dit is echter geen duurzame oplossing. Bij aanpassingen aan het bekostigingsmodel of de overstap naar een nieuw bekostigingsmodel, zou daarom rekening moeten worden gehouden met de trend van flexibilisering van het onderwijs.

² Zie ook <https://www.scienceguide.nl/2023/06/niet-alfa-beta-of-gamma-onderwijs-van-de-toekomst-is-sigma/>